Lietas Nr. C12164514
Lietas arhīva Nr. SKC-1534/2016

LĒMUMS
Rīgā 2016.gada 24.martā

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments šādā sastāvā:
tiesnese referente Z.Pētersone
tiesnese I.Lauka
tiesnesis N.Salenieks
rakstveida procesā izskatīja Valsts ieņēmuma dienesta blakus sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2015.gada 6.novembra lēmumu, ar kuru izbeigta tiesvedība Valsts ieņēmumu dienesta prasībā pret /pers. A/, /pers. B/ un /pers. C/ par zaudējumu atlīdzības piedziņu.
Augstākās tiesas Civillietu departaments

k o n s t a t ē j a

[1] Valsts ieņēmumu dienests 2014.gada 27.jūnijā cēlis Daugavpils tiesā prasību pret /pers. A/, /pers. B/ un /pers. C/ par zaudējumu atlīdzības piedziņu, kurā lūgts piedzīt solidāri no /pers. A/, /pers. B/ un /pers. C/ valsts budžetam nodarītos zaudējumus 218 392,99 *euro* apmērā.

Prasības pieteikumā norādīti šādi apstākļi.

[1.1] Ar Krāslavas rajona tiesas 2013.gada 21.oktobra spriedumu /pers. A/, /pers. B/ un /pers. C/ atzīti par vainīgiem apsūdzībā pēc Krimināllikuma 190.panta ceturtās daļas par muitošanai pakļauto preču ievešanu Latvijas Republikas muitas teritorijā, noslēpjot preces no muitas kontroles un nedeklarējot tās. Spriedums stājies spēkā 2013.gada 1.novembrī.

Krimināllietā Nr. 15830202111 noskaidrots, ka /pers. A/, /pers. B/ un /pers. C/ 2011.gada 10.jūnijā organizētā grupā, noslēpjot no muitas kontroles automašīnas olu palešu kravā 2 160 200 gabalus tabakas izstrādājumu (dažādu marku cigaretes) un šķērsojot Baltkrievijas – Latvijas robežu, Pāternieku Muitas kontroles punktā tos prettiesiskā veidā ieveda Latvijas Republikas muitas teritorijā.

[1.2] Tādējādi atbildētāji izvairījās no muitas, akcīzes un pievienotās vērtības nodokļa nomaksas 153 487,47 latu apmērā. Gadījumā, ja kriminālprocesa Nr. 15830202111 ietvaros izņemtās cigaretes 2011.gada 10.jūlijā laistu brīvā apgrozībā Latvijas Republikā, tām tiktu piemēroti šādi muitas administrētie nodokļi – muitas nodoklis 14 606,16 *euro*, akcīzes nodoklis 159 831,76 *euro* un pievienotās vērtības nodoklis 43 955,07 *euro*.

[1.3] Saskaņā ar likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu" 1.pantu Valsts ieņēmumu dienests ir finanšu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas nodrošina nodokļu maksājumu un nodokļu maksātāju uzskaiti, valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī iekasē nodokļus, nodevas un citus obligātos maksājumus Eiropas Savienības budžetam, īsteno muitas politiku un kārto muitas lietas. Tādējādi, Valsts ieņēmumu dienesta ieskatā, tam ir tiesības prasīt piedzīt valsts budžeta labā ar noziedzīgu nodarījumu valstij nodarītos zaudējumus, ja Latvijas Republika atzīta par cietušo vai konstatēta personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

[2] Ar Daugavpils tiesas 2015.gada 28.maija spriedumu Valsts ieņēmumu dienesta prasība apmierināta, piedzenot solidāri no atbildētājiem valsts labā zaudējumu atlīdzību 218 392,99 *euro* apmērā un tiesāšanās izdevumus – valsts nodevu 3 784,62 *euro* un ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 41,11 *euro*.

[3] Par minēto spriedumu atbildētāji /pers. A/, /pers. B/ un /pers. C/ iesnieguši apelācijas sūdzības, pārsūdzot spriedumu pilnā apmērā.

[4] Ar Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2015.gada 6.novembra lēmumu tiesvedība lietā izbeigta, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 223.panta 1.punktu (lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai).

Lēmums pamatots ar turpmāk norādītajiem motīviem.

[4.1] Civilprocesa likuma 1.panta pirmajā daļā un 127.panta pirmajā daļā nepārprotami noteikts, ka prasība vispārējās jurisdikcijas tiesā ceļama tikai tad, ja aizskartas vai apstrīdētas personas civilās tiesības, proti, civiltiesisks strīds vienmēr saistīts ar noteiktām civiltiesiskajām attiecībām.

Civiltiesības jeb privāttiesības ir tiesību daļa, kas regulē līdztiesīgu dalībnieku savstarpējās tiesiskās attiecības. Pretstatā civiltiesībām, kas noteic līdztiesīgu subjektu attiecības, publiskās tiesības regulē subordinācijas jeb pakļautības attiecības starp valsti vai ar valsts varas pilnvarām apveltītu subjektu un indivīdu (*K.Balodis. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 20.-21.lpp.*).

Civilprocesa likuma 23.pantā vēlreiz norādīts, ka tiesai pakļauti tieši un tikai civiltiesiski strīdi. Sabiedriskajās attiecībās var būt arī cita rakstura strīdi, tostarp par iespējamiem tiesību vai interešu aizskārumiem administratīvajās attiecībās vai kriminālprocesa virzības gaitā. Tie nav risināmi civilprocesa kārtībā (*Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (I-28.nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 497.lpp.*).

[4.2] No celtās prasības redzams, ka tā celta par zaudējumu valstij atlīdzības piedziņu, ko veido nesamaksāto nodokļu summa.

[4.3] Nevar uzskatīt, ka starp Valsts ieņēmumu dienestu un atbildētājiem pastāv privāttiesiskas attiecības jautājumā par nesamaksāto nodokļu aprēķinu un piedziņu un ka strīds, kas saistīts ar šo piedziņu, būtu risināms civiltiesiskā kārtībā.

[4.4] Likuma „Par valsts ieņēmumu dienestu" 1.pants noteic, ka Valsts ieņēmumu dienests ir finanšu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas nodrošina nodokļu maksājumu un nodokļu maksātāju uzskaiti, valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī iekasē nodokļus, nodevas un citus obligātos maksājumus Eiropas Savienības budžetam, īsteno muitas politiku un kārto muitas lietas.

[4.5] No šīs normas izriet, ka Valsts ieņēmumu dienests nodokļu administrēšanas jomā darbojas Latvijas Republikas kā publisko tiesību juridiskas personas vārdā, nodrošina valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu, tā rīcībai ir publiski tiesisks raksturs un to regulē publisko tiesību normas.

Veicot personas nenomaksāto nodokļu aprēķinu, Valsts ieņēmumu dienests pieņem lēmumu, kam ir administratīva akta statuss, kuram ir Administratīvā procesa likumā noteikta pārsūdzēšanas kārtība. Administratīvā akta par nodokļu parāda piedziņu tiesiskuma pārbaudi likumdevējs

nodevis administratīvās tiesas kompetencē.

Minēto apstiprina arī Administratīvā procesa likuma 103.panta pirmā daļa, atbilstoši kurai administratīvā procesa būtība ir tiesas kontrole pār iestādes izdotā administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības tiesiskumu.

[4.6] Daugavpils tiesa nepamatoti atzinusi, ka Valsts ieņēmumu dienesta vienpusēji aprēķinātā nesamaksātā nodokļu summa vērtējama kā valsts budžetam nodarītie zaudējumi negūtās peļņas veidā.

Nodokļi atbilstoši likuma „Par nodokļiem un nodevām" 1.panta 1.apakšpunktam ir ar likumu noteikts obligātais maksājums valsts budžeta ieņēmumu nodrošināšanai un valsts funkciju pildīšanai. No minētā secināms, ka nodokļi ir valsts ieņēmumi, kas tiek izmantoti valsts un sabiedrības vajadzībām, lai valsts varētu pildīt savas funkcijas, nevis peļņa.

[4.7] Tāpat nepamatots ir Valsts ieņēmumu dienesta pārstāves viedoklis, ka nenomaksāto nodokļu summa ir valsts esošās mantas samazinājums. Mantas samazinājums var izpausties kā jau esošas un piederošas mantas iznīcināšana, bojāšana, nozaudēšana. Nav pamata atzīt par esošu mantu naudas summu, kas valstij vēl nav piederējusi, bet tikai vēl aprēķināta iespējamo nenomaksāto nodokļu veidā, kuri vēl nav iegūti.

[4.8] Daugavpils tiesa kā vispārējās jurisdikcijas tiesa izskatījusi strīdu, kuram nav civiltiesiska rakstura un kurš iepriekš izklāstīto argumentu dēļ tai vispār nav pakļauts.

Ņemot vērā, ka nodokļu parāda piedziņas tiesiskuma pārbaude pakļauta izskatīšanai administratīvajā tiesā un nodokļu piedziņa no parādnieka nav atzīstama par civiltiesisku attiecību, tiesvedība lietā saskaņā ar Civilprocesa likuma 223.panta 1.punktu un 440.pantu ir izbeidzama.

[5] Par minēto lēmumu Valsts ieņēmumu dienests iesniedzis blakus sūdzību, lūdzot atcelt lēmumu un nodot jautājumu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Blakus sūdzība pamatota ar turpmāk norādītajiem argumentiem.

[5.1] Saskaņā ar Civilprocesa likuma 96.panta trešo daļu likumīgā spēkā stājies tiesas spriedums krimināllietā ir obligāts tiesai, kas izskata lietu par tās personas civiltiesisko atbildību, par kuru pieņemts attiecīgais nolēmums, vienīgi jautājumā par to, vai noziedzīgā darbība vai bezdarbība notikusi un vai to pieļāvusi tā pati persona.

Tādējādi likumdevējs ir noteicis kārtību, kādā tiek ievērotas Civilprocesa likuma 1.pantā noteiktās personas tiesības uz tiesas aizsardzību, proti, ka katrai fiziskajai vai juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto un apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Tāpat arī Kriminālprocesa likuma 350.panta piektā daļa noteic, ka nolēmums kriminālprocesā par personas vainu ir saistošs civillietu izspriešanā.

[5.2] Saskaņā ar likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu" 1.pantu un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1.panta 3.punktu Valsts ieņēmumu dienests darbojas valsts vārdā nodokļu administrēšanas jomā, realizējot nodokļu politiku un uzraugot muitas darbību Latvijas Republikā.

Atbilstoši likuma „Par nodokļiem un nodevām" 18.panta pirmās daļas 3.punktam viens no nodokļu administrācijas pienākumiem ir kontrolēt nodokļu (nodevu), kā arī citu valsts noteikto maksājumu parādus.

Līdz ar to Valsts ieņēmumu dienestam ir pienākums veikt visas nepieciešamās darbības, kas vērstas uz nodokļu maksājumu savlaicīgu un pilnīgu iekasēšanu valsts, sabiedrības un privātpersonu tiesību un interešu aizsardzībai. Ieņēmumi no iekasētajiem nodokļiem lielā mērā nodrošina valsts funkciju izpildi.

[5.3] Atbilstoši Civillikuma 1635.panta pirmajai daļai, 1775., 1779.pantam katram ir pienākums atlīdzināt nodarītos zaudējumus. Tiesību doktrīnā atzīts, ka zaudējumu atlīdzināšanas pamati ir nodarītāja prettiesiska rīcība, zaudējumu esamība un cēloniskais sakars starp zaudējumu esamību un prettiesisko rīcību. No minētā izriet, ka jāatlīdzina tāds zaudējums, kas no cēloņsakarības viedokļa dabiski un ar objektīvi pastāvošo nepieciešamību rodas prettiesiskas darbības vai bezdarbības rezultātā.

Atbildētāju prettiesiskā rīcība ir pierādīta ar spēkā stājušos Krāslavas rajona tiesas 2013.gada 21.oktobra spriedumu.

[5.4] Saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 2913/92 202.panta 3.punkta trešo ievilkumu parādnieks ir ikviena persona, kas ieguvusi vai turējusi attiecīgās preces un apzinājusies, vai kurai preču saņemšanas vai iegūšanas brīdī būtu bijis jāapzinās, ka tās ievestas pretlikumīgi.

Tātad personai ir pienākums maksāt parādu par izņemtajām cigaretēm.

[5.5] Atbilstoši likuma „Par akcīzes nodokli" 4.panta pirmās daļas 2.punktam cigaretes ir akcīzes preces un ar nodokli apliekami tabakas izstrādājumi. Visas darbības ar akcīzes precēm, par kurām nav samaksāts akcīzes nodoklis, ir aizliegtas.

Saskaņā ar likuma „Par pievienotās vērtības nodokli" 2.panta $2.^2$daļu ar nodokli apliek jebkuru preču importu, un atbilstoši 2.panta astotajai daļai preču importa darījumā ar nodokli ir apliekama importēto preču muitas vērtība. Šī likuma 12.panta otrā daļa paredz, ka, ja preces tiek ievestas iekšzemē, nodokli maksā jebkura persona, izlaižot preces brīvam apgrozījumam. Nodoklis par preču importu kļūst iekasējams brīdī, kad kļūst iekasējams muitas nodoklis.

Ņemot vērā minēto, konkrētajā gadījumā ir konstatējama arī zaudējumu esamība nenomaksāto nodokļu veidā, kā arī cēloniskā sakarība starp atbildētāju prettiesisko rīcību un radītajiem zaudējumiem valsts budžetam.

[5.6] Civilprocesa likuma 7.panta otrā daļa noteic, ka, ja civilprasība krimināllietā nav iesniegta vai nav izspriesta, prasību var celt šajā likumā noteiktajā kārtībā.

Krimināllietā Valsts ieņēmumu dienests nebija atzīts par cietušās Latvijas Republikas pārstāvi, līdz ar to ar Krāslavas rajona tiesas 2013.gada 21.oktobra spriedumu netika izlemts jautājums par zaudējumu atlīdzību valstij, taču Valsts ieņēmumu dienesta ieskatā minētais nav šķērslis prasības iesniegšanai Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

[5.7] Ņemot vērā minēto, secināms, ka zaudējumu, tostarp arī zaudējumu nenomaksāto nodokļu veidā, atlīdzības pienākumu nosaka Civillikuma normas, savukārt atbilstoši Civilprocesa likuma normām un Satversmes 92.pantam Valsts ieņēmumu dienestam ir tiesības vērsties tiesā civilprocesuālajā kārtībā, lai aizstāvētu savas noziedzīgā nodarījuma rezultātā aizskartās tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

[6] Atbildētājs/pers. C/ iesniedzis paskaidrojumus par blakus sūdzību, norādot, ka Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija pieņēmusi pamatotu lēmumu un blakus sūdzība kā nepamatota ir noraidāma.

[7] Augstākās tiesas Civillietu departaments, izvērtējis blakus sūdzību un pārējos lietas materiālus, atzīst, ka Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2015.gada 6.novembra lēmums ir atstājams negrozīts, bet Valsts ieņēmumu dienesta blakus sūdzība noraidāma.

Civillietu departamenta ieskatā apgabaltiesas lēmumā ietvertais pamatojums ir pareizs un pilnībā pietiekams. Līdz ar to Augstākās tiesas Civillietu departaments pievienojas Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2015.gada 6.novembra lēmuma motīviem, kā to atļauj Civilprocesa likuma $447.^1$panta otrā daļa.

Attiecībā uz blakus sūdzības argumentiem Civillietu departaments papildus norāda turpmāk minēto.

[7.1] Nav pamatota blakus sūdzības iesniedzēja atsaukšanās uz Civilprocesa likuma 1.pantu un Latvijas Republikas Satversmes 92.pantu. Satversmes 92.pants ietver vispārēju normu par personas tiesībām vērsties tiesā savu tiesību aizsardzībai, taču likumdevējs ir konkretizējis kārtību, kādā izskatāmi dažāda rakstura strīdi un bezstrīda jautājumi, tostarp noteicis šo jautājumu pakļautību dažādām iestādēm un tiesām.

Civilprocesa likuma 1.panta pirmajā daļā, 23.panta pirmajā daļā un 127.panta pirmajā daļā nostiprinātas tiesības tiesā civilprocesuālā kārtībā prasīt

personas aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību.

No minētā izriet, ka tiesai nav pienākuma pieņemt un izspriest pēc būtības jebkuru jautājumu un ka personai ir tiesības savas aizskartās, ierobežotās vai apstrīdētās tiesības aizstāvēt nevis tādā kārtībā, kādā tā vēlas, vai kādu tā subjektīvi uzskata par lietderīgāko, bet gan tādā kārtībā, kādu noteicis likumdevējs.

Latgales apgabaltiesa pareizi konstatējusi, ka nodokļu administrēšanai un piedziņai nav civiltiesiska rakstura, kādēļ šīs attiecības nav pakļautas vispārējās jurisdikcijas tiesai civilprocesuālā kārtībā.

[7.2] Blakus sūdzībā, atsaucoties uz likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu" 1.pantu, Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1.panta 3.punktu un likuma „Par nodokļiem un nodevām" 18.panta pirmās daļas 3.punktu, neapšaubāmi pareizi norādīts, ka Valsts ieņēmumu dienests ir tiešās pārvaldes iestāde, kas nodrošina nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu, tas ir, Valsts ieņēmumu dienests darbojas valsts vārdā nodokļu administrēšanas jomā. Līdz ar to Valsts ieņēmumu dienestam ir pienākums veikt visas nepieciešamās darbības, kas vērstas uz nodokļu maksājumu savlaicīgu un pilnīgu iekasēšanu.

Taču Civillietu departaments norāda, ka šīs funkcijas ir realizējamas likumā noteiktajā kārtībā. Valsts ieņēmumu dienesta ierēdņu tiesības nodokļu administrēšanā ir noteiktas normatīvajos aktos, jo īpaši likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu" 10.pantā. Tā, piemēram, 10.panta otrās daļas 5.punkts noteic Valsts ieņēmumu dienesta ierēdņu tiesības bezstrīda kārtībā piedzīt no juridiskajām un fiziskajām personām ieskaitīšanai valsts un pašvaldības budžetā (pamatbudžetā vai speciālajā budžetā) noteiktajā termiņā nenomaksātās Valsts ieņēmumu dienesta administrēto valsts nodokļu, nodevu un citu Valsts ieņēmumu dienesta iekasējamo valsts noteikto obligāto maksājumu summas, likumos paredzētās soda naudas [ja konstatēta peļņas (ienākumu) samazināšana vai slēpšana] un citas soda un nokavējuma naudas, kā arī ienākumus, kas gūti, veicot uzņēmējdarbību bez reģistrēšanas vai speciālas atļaujas (licences).

Gan no šīs normas, gan no 10.panta un minētā likuma kopumā secināms, ka Valsts ieņēmumu dienests administrē nodokļus vienpusējā, publiskā kārtā ar saviem līdzekļiem, nevis ceļot prasības par nodokļu piedziņu civiltiesiskā kārtībā.

[7.3] Neviena no blakus sūdzībā uzskaitītajām tiesību normām nedod tiesības atkāpties no vispārējās nodokļu iekasēšanas kārtības un nepadara valsts tiesības uz nodokļu piedziņu par civilām tiesībām.

Blakus sūdzībā norādītās likuma „Par akcīzes nodokli" 4.panta pirmās daļas 2.punkta, likuma „Par pievienotās vērtības nodokli" 2.panta $2.^2$daļas, 2.panta astotās daļas un 12.panta otrās daļas normas noteic vispārīgu akcīzes nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa maksāšanas pienākumu, taču nesatur nekādas norādes uz pamatu, kādēļ būtu pieļaujami izņēmumi no vispārējās nodokļu piedziņas kārtības. Apstāklis, ka personai ir pienākums maksāt nodokli un viņa šo pienākumu nav izpildījusi, neliecina par civiltiesiskas attiecības rašanos.

Tāpat blakus sūdzībā ietvertais Civillikuma zaudējumu atlīdzināšanas pantu uzskaitījums pats par sevi nedod pamatu secinājumam, ka nesamaksāti nodokļi ir zaudējumi Civillikuma izpratnē. Apgabaltiesa ir motivējusi, kādēļ nodokļi nav civiltiesiska rakstura zaudējumi, un Civillietu departaments, kā jau iepriekš norādīts, šai motivācijai pievienojas.

[7.4] Blakus sūdzības iesniedzējs kā pamatu lietas izskatīšanai civilprocesuālā kārtībā norāda atbildētāju atzīšanu par vainīgiem krimināllietā.

Civillietu departaments uzskata, ka pats par sevi apstāklis, ka nodokļu jomā noticis noziedzīgs nodarījums, nepārvērš nodokļu iekasēšanas jomu par civiltiesisku un nerada civiltiesiskas attiecības.

No Civilprocesa likuma 7.panta kopumā redzams, ka tas attiecas uz civiltiesiska rakstura prasībām par mantisko zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu. Tādēļ Civilprocesa likuma 7.panta otrā daļa, ar kuru savu blakus sūdzību pamato Valsts ieņēmumu dienests, regulē tikai tos gadījumiem, kad attiecīgajam prasījumam vispār ir civilprasības raksturs.

Tāpat nav pamatota atsauce blakus sūdzībā uz Civilprocesa likuma 96.panta trešo daļu un Krimināprocesa likuma 350.panta piekto daļu. Šīs tiesību normas nekādā gadījumā nepiešķir jebkurai no krimināllietas izrietošai attiecībai civiltiesisku raksturu. Tās nenosaka strīdu pakļautību, bet gan regulē pierādīšanas apjomu (kriminālprocesā taisītā nolēmuma ietekmi uz pierādīšanas pienākumu civillietā), un tātad attiecas uz tām lietām, kuras pēc vispārējiem pakļautības noteikumiem ir pakļautas izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā civilprocesuālā kārtībā.

Ņemot vērā iepriekš minēto un pamatojoties uz Civilprocesa likuma 447.panta pirmo daļu, $447.^1$pantu, 448.panta pirmās daļas 1.punktu, Augstākās tiesas Civillietu departaments

n o l ē m a

Atstāt negrozītu Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2015.gada 6.novembra lēmumu, bet Valsts ieņēmumu dienesta blakus sūdzību noraidīt.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesnese referente	(*paraksts*)	Z.Pētersone
Tiesnese	(*paraksts*)	I.Lauka
Tiesnesis	(*paraksts*)	N.Salenieks